

David McNally

Yazar ve aktivist. Toronto (Kanada)
York Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörüdür.

Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır:

*Against the Market: Political Economy, Market
Socialism and the Marxist Critique*, Londra:
Verso, 1993.

*Bodies of Meaning: Studies on Language, Labor,
and Liberation*, Albany: State University of New
York Press, 2000.

*Monsters of the Market: Zombies, Vampires and
Global Capitalism*, Boston: Brill, 2011.

*Global Slump: The Economics and Politics of Crisis
and Resistance*, Oakland, CA: PM Press, 2010.

*Another World Is Possible Globalization & Anti-
Capitalism* (2002, Arbeiter Ring Publishing,
Manitoba-Kanada, gözden geçirilmiş ve
genişletilmiş basım: 2006) [*Başka Bir Dünya
Mümkün: Küreselleşme ve Antikapitalizm*,
çev. Oya Köymen, Yordam Kitap, 2013].

Eserin Orjinal Adı:
Blood and Money
War, Slavery, Finance, and Empire
(Haymarket Books Chicago, Illinois: 2020)



KAN VE PARA
Savaş, Kölecilik,
Finans ve Emperyalizm

David McNally

İngilizceden Çeviren
Cem Somel

Yordam Kitap: 442 • Kan ve Para • David McNally

ISBN 978-605-172-611-3 • Çeviri: Cem Somel

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç

Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Temmuz 2023

© David McNally, 2020; © Yordam Kitap, 2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2

34310 Haramidere / İstanbul

Tel: 0212 412 17 77

KAN VE PARA

Savaş, Kölecilik,
Finans ve Emperyalizm

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ	11
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	13
GİRİŞ	17
NOTLAR	24
1. Bölüm: “ÇOĞUNU DIRİ YAKALAMIŞ, SATMIŞTİM”	27
Savaş, Kölecilik ve Kadim Pazarlar	27
Görünmez İnzinde: Felsefe ve Köle Bedeni	30
“Her Şeyin Ölçüsü”	34
Savaşla Güçlenen Pazarlar: Hediye, Karşılıklılık ve Şiddet	37
Karşılıklılığın Sınırları:	
Koloniler, Talan ve Köle Ticareti	44
Savaş, Kölecilik ve Pazar Mübadelesi	56
Başkalarının Ayağı ile Yürümek: Hayvan, Mülk, Köle	61
2. Bölüm: BEDEN YASASI	81
Para ve Devlet	81
Yiyecekten Metale: Antik Yunanistan’da Paranın Ortaya Çıkışı	83
Yasa, Para, Beden... ve Savaş	87
Para, Felsefe ve Soyutlamanın Şiddeti	91
Sikke ve Polis	100
Sikke, Din, Hukuk ve Polis	104
Sikke ve Ordu	109
İpek Yolları ve Köle Yolları	117
İpek Yolunda Kâğıt Para: Başarısız Bir Yenilik	119
Sermayenin Hâkimiyetinden Önce:	
Haçlı Seferlerinden Kolomb’a Kadar	
Avrupa’da Para, Sömürgecilik ve Köle Ticareti	122
3. Bölüm: HÜKÜMDARLARIN KEMİKLERİNDEN TOPLUMUN KANINA	136
Savaş Finansmanı ve Kapitalizmin Kökeni	136
Kralın İkinci Vücutundan Paranın İkinci Kan Oluşuna	137
“Para, Para, Daha Çok Para”:	
Feodalizm, Savaş ve Kapitalizmin Yükselişi	143

Talan Çağı: Çitleme, Topraktan Sürme ve Tarım Kapitalizmi	154
Ticaret Savaşları: Fetih, Sömürgeleştirme, Kölecilik	171
Kellesi Uçurulan Kral ve Yeni Bir İmparatorluk	177
4. Bölüm: SUDAKİ KAN	192
Sömürgecilik, Kölecilik ve Modern Paranın Doğuşu	192
Kutsal Açlık: Altın, Para ve Maliye	193
Savaş Finansmanı ve Banka Parasının Ortaya Çıkışı	200
Newton'dan Locke'a: Sikke, İdam ve Dünya Parası	213
Para, İktidar, Köle: Locke'un İnsanları Cisimleştirmesi	223
"İnsan Kanı Tüccarları" Atlas Okyanusu'nda	
Köle Ticareti ve İngiliz Liberalizmi	227
Sömürgelerde Kölelik ve Britanya Kapitalizmi	236
Finans Devrimi, Konuşan Sikkeler, Nefis Hâkimiyeti	244
Kölecilik, Güney Denizi Balonu ve Bank of England	252
5. Bölüm: EMPERYALİST SAVAŞ, EMPERYALİST PARA	273
Doların Dünyada Yükselişi	273
Sikkeleşmiş Kan: Kafa Derisine Ödül	
ve Yerli Sürgünün Vahşi Ekonomisi	274
Devrim, Savaş Finansmanı, Kapitalistler, Dolandırıcılar	280
Kızılderili Avı, Piyasa Popülizmi, Wall Street'in Yükselişi	284
Meydanlarda Kan: İç Savaş ve Amerikan Parasının Oluşumu	293
Henüz Dünya Parası Olmadan:	
Dolar, Altın ve Federal Rezervin Kuruluşu	300
Küresel Katliam, İkinci Otuz Yıl Savaşı, Doların Zaferi	310
Hızlı Büyüme, Vietnam'da Çözülme ve Küresel Yasal Para	317
Altından Sonra Emperyalist Paranın Yapılanması	326
Dünyada Finans ve Emperyalist Borç	332
Dalgalı Kur ve Finansal Kargaşa Döneminde Dünya Parası	336
Fay hatları ve Henüz Yazılmamış Tarih	347
SONUÇ	370
NOTLAR	374
DİZİN	376

*Helen, John ve Marylin'e;
Colin Barker, Joyce ile Ken Ferguson
ve Ellen Meiksins Wood'un anısına*

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ



İktisat kitapları tarihte başlıca üç para biçimi görüldüğünü anlatır. Bunlar kıymetli metalden üretilen sikkeler, kıymetli metal karşılığı olan temsili kâğıt para ve karşılığı olmayan yasal kâğıt paradır. İlk Çağ'da sikke, erken modern dönemde metal karşılıklı kâğıt para icat edildi; yirminci yüzyılda karşılıksız kâğıt para sistemi uygulamaya kondu. İktisat kitaplarındaki anlatım bu parasal gelişmelerin insanların hayrına olduğu izlenimini verir.

Kan ve Para sikke kullanımının Yunanistan'da kölecilikle ilişkisini; altın-gümüş karşılıklı banknot icadının İngiltere'nin sömürgecilikte öne geçme mücadelesinde savaş finansmanı ve köle ticaretiyle ilişkisini; Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yüzyılda üretilen çeşitli banknotların yerli halkların katledilerek topraklarının gasbıyla ilişkisini; günümüzde karşılıksız banknot sisteminin de işçi sınıfını hizada tutmakta nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Eser İngiltere'de tarımda sermayedar sınıfın ortaya çıkışını; İngiliz egemen sınıfın İrlanda'da ilk sömürgecilik deneyini; Kuzey Amerika'da kolonilerin kurulmasıyla Atlas Okyanusu üzerinde yürütülen insan ticaretini çarpıcı verilerle ve ilginç olaylarla betimlemektedir.

Eser para ekseninde toplumsal dönüşümleri anlatırken ideolojik yansımalarına da yer vermektedir. Kadim Yunanistan'da toplumsal sınıflar ayrışıp kölecilik yayıldığında bunun destanlara, tiyatro oyunlarına ve felsefeye yansıyan izlerine örnekler sunmaktadır. Okur kapitalizm yeşerirken toplumsal ilişkilerde para-

sallaşmanın 17. yüzyılda İngiltere’de ve 19. yüzyılda Amerika’da romanlara yansımalarından örnekler görecektir. Kitap 17. yüzyılda Locke gibi İngiliz düşünürlerinin köleliği savunmak için öne sürdükleri gerekçeleri de teşhir etmektedir.

Son dönemde doların karşılıksız bir dünya parası hâline gelmesiyle ve artan finansallaşmayla kapitalizmi emek sömürsü üzerinden çözümlemenin geçerliğini yitirdiği yolunda görüşler öne çıktı. Yazar bu fikirleri eleştirmekte, sikkelerin ve banknotların geçerliğinin geçmişte harcanmış ve gelecekte harcanacak emeğe dayandığını ortaya koymaktadır.

Yardımlarından yararlandığım Doç. Dr. Akşin Somel’e, Prof. Dr. Ebru Altan’a, Prof. Dr. Hakan Erdem’e, Okay Bensoy’a ve Dr. Sheila Pelizzon’a teşekkür ederim. Metnin önemli bir kısmını okuyarak yararlı eleştirilerde bulunan Yrd. Doç. Dr. Nazlı Öztürkler Somel’e teşekkür borçluyum. Çevirinin tümünü okuyup yararlandığım birçok öneri yapan Prof. Dr. Oktar Türel hocama çok minnettarım, teşekkür ederim. Bu kitabı çevirmeyi bana önerdiği için ve ayrıca sabrından ötürü kıymetli dostum Hayri Erdoğan’a teşekkür borçluyum. Her zamanki titizliğiyle çeviri metnini sayfalara yerleştiren Gönül Göner’e ve kapak tasarımını yapan Savaş Çekiç’e teşekkür ederim. Son olarak bu kitabı yazarak ezilenlerin eşitlik ve adalet mücadelesine değerli bir katkı yapan yazar David McNally’e şükran duygumu ifade etmek isterim. Umarım, bu çevirinin okurları da böyle hissedecektir.

Cem Somel

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR



Bu kitabın yazılması yıllarca sürdü. Modern kapitalizmi anlamak için önemli bir kavramı, dünya parasını anlama çabasıyla başladı. Bu gibi çabalarda sık görülür, bu merakım kölecilik ve kapitalizmin ortaya çıkışı gibi başka meraklarla örtüştü. Ummediğim konulara girdim. Bir baktım, kendimi İlk Çağ'da Yunan-Roma dünyasında para ile köleciliğin kavşağında buldum. Oradan da tarihin birçok köprüsünden geçerek daha sonraları savaşın, köleciliğin, finansın ve sömürge imparatorluklarının tarihsel yumaklarına vardım; erken modern dönemde Britanya'dan bugünkü ABD'nin dünya tahakkümüne kadar. Umarım çıkan ürün dünyamızın oluşmasında paranın ve iktidarın özgün bir tarihsel yorumu olmuştur.

Buradaki savlarımdan bazısını ilk kez Londra Üniversitesi'nde 2013 Tarihsel Materyalizm Konferansı'nda yaptığım Deutscher'in Anısına Ödül Konuşması'nda ileri sürdüm. Ertesi yıl konuşmam düzeltilmiş şekliyle *Historical Materialism*'de (22. cildin 2. sayısında) "The Blood of the Commonwealth: War, the State and the Making of World-Money" başlığıyla yayımlandı. Verdikleri destek için derginin yayımcılarına ve konferansı düzenleyenlere teşekkür ederim.

Kitap üzerinde çalışırken bazı bölümlerinde Colin Barker, Sue Ferguson, Holly Lewis, Geoff Cormack, Colin Mooers'un görüşlerinden yararlandım. Hepsine içten teşekkür ederim, minnettarım. Colin Barker bu projeyi heyecanla karşıladı ve kanserle boğuşurken bazı bölümleri okumakta ısrar etti; onu kaybettik. Teşvikini hüznle, sevgiyle hatırlıyorum. Colin gerçek bir dost, özverili muhteşem bir sosyalist, radikal zeki bir düşünürdü.

Kitap yazılırken başka kayıplar çalışmamızı duraklattı. Sevgili partnerim Sue Ferguson'un annesi Joyce'u 2016'da ve babası Ken'i 2017'de kaybettik. Sevgiyle, muhabbetle onları anıyoruz.

Kıymetli dostum, eski hocam Ellen Meiksins Wood 2016'da vefat etti. Ellen'e antik Yunan'a dair sorduğum küçük bir soru dışında, burada öne sürdüğüm savları onun kılı kırk yaran eleştirisine sunamadım, ondan faydalanamadım. Ellen buradaki iddiaların bir çoğunda benden farklı görüşte olabilirdi. Yine de bu gibi konularda hüküm vermeden tarihi gereğince araştırmak gerektiği yolundaki telkinine uyduğuma memnun olurdu sanırım.

Kitap üzerine çalıştığım dönemde Toronto'da York Üniversitesi'nden Houston Üniversitesi'ne geçtim. Projeye York'ta başladım; oradaki meslekdaşlarımla öğrencilerime teşekkür ederim. Houston'da Tarih Bölümü'nde gördüğüm sıcak kabul beni mutlu etti. Oradaki tüm meslekdaşlarıma minnettarım. Donna Butler'e, Philip Howard'a, Tom O'Brian'e, Raul Ramos'a, Linda Reed'e, Paul Scott'a, Abdel Razzaq Takriti'ye, Cihan Yüksel Muslu'ya cömert destekleri için özellikle teşekkür ederim. Houston'a yerleşirken verdikleri destek benim için çok önemlidir. *Kan ve Para*'nın Houston Üniversitesi Tarih Bölümü'nde çalışmaya başladıktan sonra ilk kitabım olarak yayımlanacağına heyecanlanıyorum.

Texas'ta Sugar Land'de Mahkum Kiralama ve Çalıştırma Projesi'ndeki (CLLP) aktivistlerin verdiği ilhamı da zikretmek isterim. Houston'a geldikten sonra onlarla birlikte çalışmak beni onurlandırdı. Bundan sonra yazacağım kitabın konusu kölelik ile kapitalizmin ilişkisi olacak; onda bu insanlardan daha çok bahsedeceğim. Onların Sugar Land'de eski Imperial Hapishane Çiftliği'nin olduğu yerde 2018'de keşfedilen 95 Afrikalı-Amerikalı mahkum işçinin kemiklerini koruyup anılarını yaşatma çabası büyük ölçüde köleliğin kapitalizmle ilişkisiyle bağlantılı. CLLP'yi kurarak meşaleyi yakan Reginald Moore'un bu alanda onyıllarca çalışmasını özellikle anmak ve bu yolda canla başla çalışan

Sam Collins'in, Barbara Jones'un, Naomi Carrier Mitchell'in, Liz Austin Peterson'un çabalarını anmak isterim.

Hayatımda Sue Ferguson'un ve müstesna çocuklarımız Adam, Sam ve Liam'in sevgisinin ve desteğinin yeri çok önemli. Sue bir yandan kendi kitabıyla uğraşırken bu kitabın her aşamasında benimle beraberdi. *Kan ve Para*'yı Haymarket Books yayınevine göndermekten ne kadar memnunsam Sue'un kitabının yayımlanmasını da o kadar iple çekiyorum. Bizim oğlanlara gelince, sonsuz sevinç, sevgi, kahkaha, neşe saçmaya devam ediyorlar. Hepsine teşekkür ediyor, hepsini kucaklıyorum.

Yazarlar özellikle günümüzde kendini kaliteli kitap yayımlamaya adanmış yayınevlerine ve yayın yönetmenlerine çok minnet duymalı. Haymarket Books'daki harika insanları ne kadar özsem azdır. Özellikle John McDonald'a ve Anthony Arnone'a destek ve teşvikleri için; redaktörlerim Ashley Smith'e değerli yorumları ve Sam Smith'e metne gösterdiği dikkatli özen için teşekkür ederim.

Hayatımın bu safhasında annemle babam yanımda olduğu için çok talihliyim. İkisi de son yıllarda sağlık sorunları yaşadı; ama yine de maneviyatlarını yüksek tutarak etraflarındaki insanlara sevgiyle, hayatta ilerlemeye devam ediyorlar. Annem Helen sorunlu insanlara verdiği destekle ve hepimize verdiği sevgiyle bizi hayran bırakıyor. Babam John yazdıklarına, sosyal adalet için çabalarım ve torunlarının başarılarına gösterdiği daimi ilgiyle beni mutlu ediyor. Marilyn McNally benim ve kız-kardeşlerimin hayatına ben gençken girdi. Onun bana ve kardeşlerim Terri, Sandra ve Steven'e gösterdiği sevgiye, verdiği desteğe paha biçilmez.

Bu kitabı bu üç büyüğüme, Helen'e, John'a, Marilyn'e ithaf ediyorum. Ayrıca Joyce ve Ken Ferguson'un, Colin Barker'in ve Ellen Meiksins Wood'un hatıralarına ithaf ediyorum. Göçtüler, ama yüreklerimizde yaşıyorlar.

GİRİŞ



Para söz konusu olduğunda insanların, hatta ilerici insanların bile saygılı bir havaya girmesi tuhaftır. Mesela yakınlarda yayımlanan, ana akım iktisadı eleştirerek yerin dibine batıran bir kitapta yazar “para ve finans sistemleri insanoğlunun en yüce kültürel ve iktisadi başarılarından” diyor. Aynı yazar Bank of England [İngiltere merkez bankası] hakkında da kendinden emin bir üslupla “uygarlıkta büyük bir ilerleme” olduğunu söylüyor.¹ Aynı görüşte değilim. Para malların mübadelesini sağlayan hayırlı bir araç olmaktan ziyade kudretin teknolojisi olmuştur. Ticareti kolaylaştırdığını inkâr etmiyorum (ancak paranın takas yapı yapı ortaya çıktığı da saçma bir efsanedir).² İddiam paranın ve finansın toplumsal güç yapıları ile iç içe olduğu ve bu yapıları idame ettiriyor.³

Eleştirel teori nesnelere geçmişlerinden ayırılmayacağına söyler. Her nesnenin mahiyetini onun ortaya çıkış ve gelişme süreci belirler. Bu süreçler nesnelere dışında değildir; nesnelere içkindir.⁴ Paranın da tarihsel tortusunun her katmanı köle kanı, asker kanı, sömürge halklarının kanı, sömürülenlerin ve mazlumların kanı ile yoğrulmuştur; savım bu. Tarihte çeşitli para rejimleri arasında epey farklar olmakla birlikte, bu özellik hepsinde var. Şiddete ve tahakküme son verilecekse bunların tarihini değiştirmek gerekiyor.

Bu kitapta finans tarihinin baştan aşağı kanlı olduğunu öne sürüyorum. Köleciliğin, savaşın, emperyalizmin döktüğü kan. Onun için ileride sunacağım savlar genel kanılara tamamen ters düşüyor. Şimdilerde ABD kapitalizmi üzerine önemli bir araş-

tırma furyası var. Bu araştırmalara katkı yapan tarihçilerde bile ekseriya (bir yorumcunun ifadesiyle) “kan dökmeden doğmuş bir kapitalizm” tablosu hâkim.⁵ 2009 dünya finansal buhranı dikkatleri teminatlandırılmış borç yükümlülükleri ve kredi risk primi benzeri çok kimsenin anlamadığı finansal araçlara çekti; kansız kapitalizm tasavvurunda dikkatlerin böyle dağılmasının etkisi var. Bu araçlar gündelik mal ve hizmet üretiminden o kadar soyutlanıyor ki iktisadi yorumcular ipotek teminatlı türevler ve bilgisayarlı borsa işlemlerini, sanki insanların fabrikalarda, depolarda, mağazalarda, tarlalarda çile çektiği koca bir sistem yokmuş gibi, sanki finansal kâr nihayetinde harcanan bütün o emeklerden doğmuyormuş gibi tasvir etmekte zorlanmıyorlar.⁶ O sahaları gözden kaçırmak, oralarda çalışan insanları gözden kaçırmak derin bir fetişizme teslimiyettir; soyut finansal teknolojilerin izini dayandıkları insan emeğine kadar sürme ödevini ihmal etmektir. Bu kitap bu bakımdan *fetişleştirme*ye bir eleştiri sayılabilir; para ve finans tarihini çalışan bedenin fenomenolojisiyle bağlantılandırılan bir eleştiri.

Parayı bedene ve bedenî çalışmaya bağlamaya yönelik kuramsal çaba Marx’ın yaptığı tespitlerle başladı. Örneğin 1844’te Marx genç yaşında kaleme aldığı “James Mill Üzerine Notlar”ında modern para sisteminde kredinin işlevini merccek altına aldı. “*Paranın ruhunun* eti-kemiği para değildir, kâğıt değildir; benim insan olarak varlığımdır, vücudumdur” diye yazar. “Kredi artık parasal değeri paranın kendinde değil, insanların gövdesinde, insanların yüreğinde hayata geçirmektedir.”⁷ Bu derin gözlemiyle Marx kredi sisteminde el değiştiren parasal değerlerin insanların bedeninden ve çektiği zahmetlerden çıktığını, insanların bedeninde ve çektiği zahmetlerde gerçekleştiğini söylüyordu. Parasal kudret vampir gibidir; insanların bedenine göz koyan bir hayalettir.⁸ Bu nedenle kredi ve para, servete sapkın düşkünlüğümüz ve borca batıp esir olma korkumuz yoluyla yüreklerimize de tahakküm etmektedir.

Onun için yöntem olarak konuya bedenden girmek şart. Ne var ki insan bedeni de tarihle iç içe. İnsanların yaşamı; çalışma, arzu, teknoloji, tahakküm, ızdırap ve direnme kolektif mirasının izlerini taşıyan *tarihsel bedenlerin* sahasıdır.⁹ O hâlde paranın tarihini değerlendirmek için kanlı-canlı insanları sınıf, ataerki, kölelik gibi tahakküm ve zulüm sistemleri içinde konumlandırmak gerekir. Dahası var. Sınıflı toplumlar daima savaş hâlinindedir veya savaşa hazırlanmaktadır. Onun için yöntem olarak tarihsel bedenleri örgütlü şiddet ilişkileri içinde konumlandırmamız gerekiyor. Kitapta bu fikri İlk Çağ'da Akdeniz'den ve Orta Doğu'dan çağımızda küresel kapitalizme kadar teşmil ediyorum. Savaş, kölecilik ve sömürge talanı üzerine kurulu toplumlarda kullanılan çeşitli parasal teknolojileri inceliyorum. Bu uygulamaların paranın tarihine *içkin* olduğunu, arka planda cereyan eden ikincil olaylar olmadığını gösteriyorum.

Marx parayı genel meta mübadele mantığının görünen yüzü olarak tahlil etmiştir. Bu kitapta modern kapitalist toplum konusuna gelince Marx'ın tahlilinden yararlanmamak mümkün olamazdı.¹⁰ Ama para kapitalizmden önce de vardı; o toplumlar da tahakküm üzerine kurulu olmakla birlikte oralarda para kapitalizmden farklı mantıklara göre işliyordu. Nitekim Marx da *Kapital*'in birinci cildinde yaptığı incelemenin kuramsal soyutlamada ilk aşama olduğunu farkındaydı. Marx paranın kapitalist toplumda temel işleyişini betimlemek istediğinden başında kredi piyasalarını, banka sistemini, ulus devleti, kamu borçlanmasını, uluslararası finansı paranteze aldı. Ne var ki berikilerin tümü, savaş ve savaşların finansmanı ile birlikte, paranın *tarihini* işleyen bir kitapta asli önem taşır.¹¹ Bu tarihin izini sürmek için paranın meta olarak işleyişini çözümlmek gerekir; buna devletin faaliyeti dâhildir. Marx da bunun farkındaydı. Devletlerin egemenlik alanlarında ölçü birimini saptadığını biliyordu (dolar, yen, euro, yuan vs.). “Fiyatların ölçeğinin saptanması gibi sikke darbetmek de devlete ait bir iştir” diye yazdı. Devamla “Altın ile gümüşün,

sikke olarak taşıdıkları farklı ulusal üniformaları” ve kâğıt paraların giydiği ulusal kisveleri ulus devlet yönetir, der.¹² Sikke, kıymetli metal karşılıklı kâğıt para, karşılıksız kâğıt para: paranın bu çeşitli biçimleri *para rejimleri* tarihini oluşturmaktadır.

Paranın kullanıldığı en karmaşık işlemler ulus devletlerin egemenlik alanının dışında kalan uluslararası sahada yapılmaktadır. Bu nedenle Marx’ın kuramında *dünya parası* en yüksek düzeyde yer alır. Ancak küresel düzlem boş bir alan değildir. Hem sermayeler arasında rekabet alanı, hem de kudretli ulus devletlerin arasında uluslararası rekabet alanıdır. Bu sebeple uluslararası çatışmaların ve savaşların analizi dünya parası kuramının ayrılmaz ögesidir. Belki bundandır, Marx’ın niyeti kapitalizm eleştirisini devlet, dış ticaret ve dünya piyasası üzerine kitaplarla tamamlamaktı.¹³ Planı yerindeydi, çünkü dünya parası statüsü kazanan ulusal paralar bu konuma sömürgecilik, tahakküm ve savaşla ulaşmıştır. Para rejimlerine ve kurumlarına bu açıdan yaklaştığımızda, örneğin Bank of England’ın kurulmasını “uygarlıkta büyük bir ilerleme” olarak değerlendirmenin ne kadar sorunlu olduğunu idrak edebiliriz. Bunun aslında savaş finansman teknolojisinde bir ilerleme olduğunu göreceğiz. Bu banka kurulduğunda yüz yıl Britanya İmparatorluğu’nun Fransa’ya karşı savaşında gemi, top ve asker tedariki için ödemeleri düzenledi. Bu bakımdan Bank of England tek değildi; bir iktisatçı “1850’den önce mevcut merkez bankalarının tümüne imtiyazın bir harp ortamında verildiğini” söylüyor.¹⁴

Ancak para ilk defa modern toplumda ortaya çıkmadığı gibi, savaş finansmanı da modern toplumda ortaya çıkmadı. Bu sebeple bu kitapta anlatı kapitalizmin ortaya çıkmasından çok önce İlk Çağ’da Batı Asya’da tam teşekküllü paranın ortaya çıkışı ile ve Yunanistan’da kök salmasıyla başlıyor. Kitap bu suretle Akdeniz havzasında pazarların büyümesinde köle ticaretinin oynadığı önemli rolü öne çıkarıyor. Bundan başlamakla, devletlerin (paranın *ilk biçimini* oluşturan) sikke kesmesinde paralı